

Programområdet

Norra Mellansverige (NMS) består av tre län; Gävleborg, Dalarna och Värmland. Dessa bildar den Europeiska Unionens NUTS2-indelning. Området gränsar i öster till Östersjön, i väster till Norge och sträcker sig i ett bälte tvärs över landets mellersta delar. Totalt bor 857,762 i NMS på en landareal om 64 869 kvadratkilometer med en arbetslöshet innan Covid-19 på 6-7 % och en tillväxtvilja Värmland (63 %), Dalarna (58 %) och Gävleborg (75 %). Befolkningstillväxten på NMS-nivå är negativ och ligger mellan 0,4 - 0,6 % jämfört med ett Sverigemedel på 0,9 %. Andelen invånare som är under 15 år ligger mellan 16,3 % och 17 % som kan jämföras med ett riksgenomsnitt på 17,8 %. De tre länen har en betydande andel invånare som är 65 år och äldre i genomsnitt så är andelen på NMS-nivå 24,5 %. Sverigemedel är 19,9 %. Andelen invånare med utländsk bakgrund är 16,5%. Sysselsättningsgraden är under riskgenomsnittet¹.

Det finns stora likheter i demografin i de tre länen i Norra Mellansverige, men den skiljer sig något från riket. Värmland har en något lägre andel av befolkningen som är 0–19 år och 65 år eller äldre, medan Dalarna är det län som har den minsta andelen i arbetsför ålder, 20–64 år. På riksnivå är andelen i arbetsför ålder större än i Norra Mellansverige, men den största skillnaden är att andelen som är 65 år eller äldre är mindre i riket som helhet. Kombinationen gör att försörjningskvoten - dvs. antalet barn och ungdomar samt pensionärer i relation till antalet i arbetsför ålder - är högre i Norra Mellansverige än i riket som helhet. Försörjningskvoten för riket är 76,3 vilket innebär att för varje 100 personer som arbetar är det 76,3 personer som inte arbetar, som måste försörjas. Kvoten är lägst i Stockholm med 66,6 men också låg i övriga storstads-län och län med universitet som alla har en försörjningskvot på under 80. I Norra Mellansverige varierar försörjningskvoten från 83,6 i Värmland, 86,2 i Gävleborg till 88,7 i Dalarna. Dalarna har den högsta, Gävleborg den sjätte högsta och Värmland den tionde högsta försörjningskvoten av Sveriges 21 län. I och med det har Norra Mellansverige den högsta försörjningskvoten av Sveriges åtta NUTS2-områden.

Värmland	Dalarna	Gävleborg	Riket	
Antal	282 414	287 966	287 382	10 327 589
0–19 år	21,6%	22,5%	22,2%	23,3%
20–64 år	54,5%	53,0%	53,7%	56,7%
65+	23,9%	24,5%	24,1%	20,0%

Enligt SCB:s befolkningsprognoser förväntas befolkningen i Norra Mellansverige att öka de närmaste 10 åren. Befolkningen som helhet förväntas öka med drygt 31 000 personer, men vi ser också att denna befolkningsförändring ser olika ut i olika åldersgrupper. Den största ökningen, drygt 21 000 personer, förväntas ske i gruppen äldre pensionärer (80+ år). Även gruppen barn och ungdomar förväntas vara större år 2028 än år 2018, med en ökning på drygt 13 500 personer. Gruppen yngre pensionärer förväntas vara mindre år 2028 än år 2018, detta som en följd av att den stora efterkrigsgenerationen, de så kallade 40-talisterna, då har lämnat denna åldersgrupp för den äldsta åldersgruppen som ökar stort. Andelen i arbetsför ålder förväntas vara något lägre år 2028 än år 2018.

Skillnaden mellan stad och land i de tre länen är stor. Många av NMS's 31 kommuner är s.k. glesbygdskommuner där befolkningmängden minskar och därmed också möjligheten att upprätthålla samhällsservicen. Pendling till och från arbete i annan kommun förväntas öka och beroendet av den norska arbetsmarknaden kan förväntas förbli lika viktig som den har varit i föregående programperiod.

Behovet av omställning i Norra Mellansveriges näringsliv är stort, både för att klara klimatförändringar och en förändrad demografisk struktur. Detta gäller särskilt den för regionen

¹ https://tillvaxtverket.se/statistik/regional-utveckling/lansuppdelad-statistik/varmland.html?chartCollection=4#sviid12_a48a52e155169e594d5b595

viktiga branschen tillverkningsindustri. Norra Mellansverige är en region med låg utbildningsnivå vilket delvis är en följd av regionens näringslivsstruktur där det i lägre utsträckning än i andra – ofta tätare – regioner efterfrågas högutbildad arbetskraft. I det avseendet är inte den lägre utbildningsnivån nödvändigtvis negativ för regionens utveckling. Men i perspektivet att näringslivet kommer att behöva genomgå en omställning, för att klara de utmaningar som klimatförändringar och en förändrad demografisk struktur utgör, finns en risk att den låga utbildningsnivån innebär en lägre kapacitet för innovation och omställningsförmåga. I studien *"Enhanced Strategy for Economic Transformation based on Smart specialisation 2018"* identifierades att arbetskraften i Norra Mellansverige inte i tillräcklig utsträckning har de kompetenser som krävs för att klara en omställning av näringslivet och industrin.²

Europas övergripande mål:

Målet med EU-kommissionens sammanhållningspolitik är att minska de ekonomiska och sociala skillnaderna, hjälpa regionerna att dra nytta av globaliseringen och ge dem verktyg för en stark och varaktig tillväxt. För att modernisera sammanhållningspolitiken för perioden 2021–2027 ersätts de elva tematiska mål för perioden 2014–2020 med fem politiska mål, där EU-insatser förväntas ge bäst resultat:

1. Ett smartare EU genom innovation, digitalisering, ekonomisk omvandling och stöd till små och medelstora företag.
2. Ett grönare, koldioxidfritt EU där man genomför Parisavtalet och investerar i energiomställning, förnybar energi och klimatåtgärder.
3. Ett mer sammanlänkat EU med strategiska transportnät och digitala nät.
4. Ett mer socialt EU som följer principerna i den europeiska pelaren för sociala rättigheter och stöder bra arbetstillfällen, utbildning, kompetens, social inkludering och en jämlik hälso- och sjukvård.
5. Ett EU som står närmare medborgarna genom att stödja lokala utvecklingsstrategier och hållbar stadsutveckling i hela EU.S

Identifierade utmaningar och behov i Norra Mellansverige:

Analyserna identifierar utmaningar, behov och möjligheter för Norra Mellansverige och baseras på den Socioekonomiska analys som är gjord både för regionalfondsprogrammet och regionala handlingsplanen för ESF+. Underlagen för framtagandet av Regionala utvecklingsstrategier, RIS3-strategier och analyser för Hållbar utveckling samt Agenda 2030 utgör också en grund för att identifiera utmaningar och behov. I följande avsnitt presenteras övergripande slutsatser dvs. utmaningar och utvecklingsbehov med utgångspunkt i regionala analyser och tematiska dialoger.

Norra Mellansveriges utgångsläge för de utmaningar man kan se i respektive läns regionala utvecklingsstrategier är kopplade till den demografiska utvecklingen och den låga innovationsförmågan som tydligt hänger ihop med den låga utbildningsnivån. Miljö och klimatutmaningarna är precis som för resten av Sverige en av de stora utmaningarna som kräver en snabb och omfattande samhällsomställning. Andra stora utmaningar att möta i Norra Mellansverige är internationalisering och interregionalt samarbete. Norra Mellansverige är avhängigt internationaliseringen men SMF i regionen har en låg grad av internationalisering och regionen är känslig för förändringar på den globala marknaden eftersom industrin är exportorienterad. Norra Mellansverige ser behov av finansieringsinstrument för att bland annat bidra till att överbrygga finansieringsgap och möjligheterna att implementera transregionala innovationsprojekt som stödjer skapandet av Europeiska globala värdekedjor. Kopplingen mellan företagen och de högre utbildningsinstitutionerna är svag i regionen, något som leder till att utbildningssystemet inte är anpassade på ett tillräckligt sätt till den kompetens som bland annat industrin behöver. Detta leder i sin tur till en ojämn matchning i fråga om arbetskraftsutbud. Situationen förvärras av den demografiska utvecklingen, med en åldrande befolkning och samt att en stor del av de unga och högutbildade flyttar till storstadsregioner.

² Socioekonomisk analys NMS 2020

Norra Mellansverige ser 5 (?) huvudutmaningar:

- Stora brister i Norra Mellansveriges innovationsförmåga
- Låg digital mognad
- Lågt entreprenörskap, nyföretagande och svag innovationsförmåga
- Låg utbildningsnivå pga svag studietradition, vilket yttrar sig i brist på lämplig kompetensbas för att möta upp kompetensbehoven inom smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap.
- Klimatförändringar/grön omställning

Utmaning 1: Stora brister i Norra Mellansveriges innovationsförmåga

Innovationsförmågan i Norra Mellansverige är låg i jämförelse med andra regioner i Sverige. Enligt innovationsindex befinner sig Norra Mellansverige i botten av tabellerna vad gäller grundförutsättningar för innovation.³ I och med att Norra Mellansverige definieras som en medelinkomstregion⁴ och riskerar att hamna i en medelinkomstfälla behöver NMS dels stärka grundförutsättningarna för innovation, dels främja förnyelseförmågan i näringslivet och öka tillgången till resurser för forskning och innovation. Norra Mellansverige har en låg utgifts- och investeringsnivå i FoU vilket innebär att det är svårt att attrahera nationella forsknings och innovationsmedel samt externt kapital för en hållbar omställning av näringslivet och den offentliga sektorn.

I ERUF 2021-2027 ska NMS fortsätta göra satsningar för att utveckla innovationsstödssystemet och stärka innovationskapaciteten i alla delar av länen. För att se effekterna av dessa satsningar är det av stor vikt att den tillämpade forskningen på regionens universitet och högskolor kopplas till företagets behov och utvecklingsmöjligheter samt eftersträvar en korsbefruktnings mellan olika kunskapsområden, så som smart diversifiering.

Norra Mellansverige ska främja forsknings- och innovationssamarbeten mellan SMF och större företag, tillsammans med högskolor och universitet och idéburna organisationer för att bidra till ett energieffektivt och koldioxidsnålt samhälle med hjälp av bl.a. ny teknik. Samverkan ska ske genom breda upptäckarprocesser så kallade EDP⁵, för att identifiera nya och utveckla befintliga kunskapsområden med potential för innovationskraft med fokus på omställning med social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. Det är viktigt att behålla hållbarhetsfokus genom att stärka kopplingarna mellan insatser i regionerna med liknande insatser på nationell och europeisk nivå. Vanguardinitiativet är ett exempel där Norra Mellansverige utforskar möjligheter inom sina styrkeområden bland annat i tillverkningsindustrin för att tillsammans med andra tunga industriregioner i EU bidra till minskad energiförbrukning och cirkulär ekonomi. EUs innovations (s3) plattformar är också exempel på arenor av vikt för utvecklingen av Norra Mellansveriges kunskapsområden i RIS3. Företagens forskningskapacitet behöver öka genom att bland annat investera i öppna innovationsmiljöer, t.ex. testbäddar och labbmiljöer i samverkan med andra regioner i Sverige. Norra Mellansverige ser behoven av att främja gränsöverskridande samarbeten vad gäller olika sektorer och geografiska områden, till exempel via Interreg programmen, Horisont Europa, Interregionala innovationsinvesteringar (kompetent 5) samt artikel 57.4 om ERUF investeringar utanför programområdet.

Utmaning 2: Samhällsutveckling kräver digitalisering

Digitalisering och automatisering ger en möjlighet att röra sig uppåt i värdekedjan och konkurrera mot lågkostnadsalternativ. Utmaningarna med att nyttja möjligheterna är implementeringens - hastighet och tillgången till kompetens som möjliggör övergången. Som aktörsgrupp har små och

³ Innovationsindex 2019

⁴ Landrapport 2019, EU -kommissionen

⁵ Entrepreneurial discovery process

medelstora företag en särskild utmaning vid användningen av digitalisering och automatisering – de saknar digital kompetens och ofta digitala tjänster. Små och medelstora företag har också en utmaning i att utforska nya verksamhetsmodeller (t.ex. testa nya material och produktionsstrategier för den cirkulära ekonomin) eller utveckla nya tjänster baserat på det civila samhällets behov.

Det behövs ett mer fokuserat arbete för att förbättra den digitala kompetensen och automatiseringskompetensen samt främja utforskningen av nya verksamhetsmodeller (utnyttja nya material och strategier för en hållbar/cirkulär ekonomi) bland mindre företag. Det finns dessutom ett behov av att etablera starkare interaktioner mellan företag, forskare och det civila samhället – och utnyttja en mer mångfacetterad grupp intressenter i innovationsprocesserna.⁶

För att hantera samhällsutmaningar i Norra Mellansverige, t ex en åldrande befolkning och energikrävande industri och transporter krävs insatser för att stärka kapaciteten i SMF kring digitaliseringens möjligheter⁷. Klusterorganisationer i Norra Mellansverige har behov av att verka som testmiljöer för bl.a. nya lösningar och öka fokus på utmaningsdrivna tjänsteinnovationer. ERUF NMS ska möjliggöra utveckling och användning av ny teknik kopplat till prioriteringar i NMS styrkeområden, så som områden som digitala tjänster och processer och materialteknologi (RIS3 strategier) och utvecklingen behöver ske i bred samverkan, quadruple helix, för att hantera större samhällsutmaningar.

Flera digitala innovationsmiljöer i NMS finns registrerade i kommissionens katalog över DIH i Europa⁸. Syftet med DIH är att skapa ett nätverk av testmiljöer och expertis i hela Europa som gör det möjligt att utveckla och testa digitala innovationer. Genom programmet för ett digitalt Europa finns möjligheten att skala upp regionala digitala innovationshubbar till europeiska digitala innovationshubbar (EDIH). NMS ERUF-program ska bidra till att utveckla europeiska digitala innovationshubbar som stödjer digital omställning inom de prioriterade områdena i NMS smarta specialiseringsstrategier (RIS3:or), t.ex. välfärdsteknologi och avancerade material.

ERUF NMS ska investera i fysiska innovationsmiljöer; testbäddar, demonstrationsmiljöer för att utveckla, testa och verifiera nya e-tjänster samt underlätta deltagande i EUs innovationsplattformar och nätverk för att attrahera kompetenser och resurser (t ex genom programmet för det Digitala Europa) till samarbeten som ger möjligheter att nå internationell höjd.

Utmaning 3: Lågt entreprenörskap, nyföretagande och svag innovationsförmåga

Tillverkningsindustrin är fortfarande viktig i Norra Mellansverige, och förväntas vara viktig även i framtiden, men sysselsätter allt färre personer. I takt med att sysselsättningen inom industrin har minskat har den ökat inom andra branscher, främst i den offentliga sektorn men också inom besöksnäring och handel. Att så många i regionen ändå är sysselsatta inom industrin kan få konsekvenser för den sociala hållbarheten vid stora insatser för omställning. Dessutom har Norra Mellansverige en starkt könssegregerad arbetsmarknad där stora delar av omställningsarbetet måste fokusera på att öka mångfalden och jämställdheten i näringslivet. Konkurrenskraften kan stärkas och omställningen sker mer effektivt om den tillvaratar initiativförmåga och kompetenser från olika grupper kvinnor och män oavsett ålder förmågor eller bakgrund.

De större företagen i Norra Mellansverige är starkt beroende av export och import. Men de små och medelstora företagen fungerar vanligen som underleverantörer i kedjan och har därmed en låg grad av internationalisering. Detta innebär att näringslivet blir känsligt för förändringar på den globala marknaden. Det är därför fortsatt viktigt med insatser som främjar företagets behov av utveckling mot internationalisering då en hög internationaliseringsgrad har visat positiva effekter samband med tillväxtvilja. Det företagsfrämjande systemet är centralt för att företagen skall lyckas, därför behöver ERUF NMS fortsätta stötta utvecklingen av nya och befintliga metoder och modeller för

⁶ (Ref, David Paulsson 2018)

⁷ I diagrammen i Innovationsindex 2019 gällande förnyelseförmåga återfinns Norra Mellansverige i botten av (Innovationsindex 2019, Reglab)

⁸ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/digital-innovation-hubs-tool>

rådgivning för att SMF även i fortsättningen ska kunna etablera sig i europeiska och globala värdekedjor. Detta stärks även i Tillväxtverkets rapport⁹ som menar att det behöver fokuseras på resurser till regionala exportcentra och andra exportfrämjande organisationer.

Det finns stora behov av att öka produktiviteten och tillväxten i Norra Mellansverige på ett hållbart sätt. För att öka konkurrenskraften hos SMF krävs en högre grad av tjänstefiering och en breddning av näringslivet samt effektivare produktionsprocesser som på sikt ger effekter som minskad sårbarhet vid konjunkturella nedgångar. Förnyelseförmågan i näringslivet måste stärkas genom innovation och smart specialisering och konkurrenskraften öka genom klusterinitiativ som bidrar till utveckling av tillväxtföretag. Insatser som stärker entreprenörskap och kommersialisering av hållbara innovationer, t.ex. genom inkubatorverksamhet/accelerationsverksamhet, smart utveckling och implementering av cirkulära affärsmodeller är viktiga. NMS behöver vidare stärka förmågan hos SMF att möta teknikskiften och nyttja digitaliseringens möjligheter i näringslivet.

För att stärka konkurrenskraften i näringslivet är det viktigt att öka det internationella engagemanget, utbytet och närvaron, och för att bidra till och stärka omställningen i näringslivet är det viktigt att utveckla internationaliseringsarbetet. Det är därför viktigt att det i programmet för Norra Mellansverige genomförs strategiskt förberedande insatser som syftar till att öka företagets deltagande i internationella program som exempelvis Horisont Europa och COSME. Andra tydliga kopplingar i insatsområdet finns till EUs strategi för Östersjöregionen och de territoriella program som rör programområdet. Ett exempel är att koppla samman regionens kluster och innovationssatsningar med likartade satsningar i Östersjöregionen eller inom de territoriella programmen. Ett annat exempel är internationell samverkan för utveckling av åtgärder för att möta klimatfrågan samt export av företagets gröna omställning i syfte att öka företagets konkurrenskraft och minska den totala klimatpåverkan.

Norra Mellansverige behöver jobba med kapitalförsörjningen för nya innovativa företag samt fungerande strukturer för kapitalförsörjning. Det behövs en utveckling av nya finansieringsformer och finansieringsinstrument och NMS avser att använda det under särskilt mål 3, politiskt mål 1, ev även under fler särskilda mål.

Utmaning 4: Låg utbildningsnivå pga svag studietradition, vilket yttrar sig i brist på lämplig kompetensbas för att möta upp kompetensbehoven inom smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap.

NMS möter ett antal utmaningar när det gäller arbeten och industriell övergång, särskilt för små och medelstora företag och deras FoU-kapacitet – när det gäller att både generera och absorbera nya innovationer och teknologier. Denna låga kapacitet för innovation (och absorption) bland små och medelstora företag hör samman med låga utbildningsnivåer, vilket ökar bristen på rätt kunskaper när tillverkare behöver arbetstagare med högre utbildningsnivåer. Den möter också distinkta utmaningar när det gäller kunskaper. Den första är en felmatchning av kunskaper – som förvärras av en bristande känsla för omfattning och tillfredsställande samordning mellan yrkesutbildningar, samt otydliga uppdrag till institutioner för högre utbildning för att bidra till att överbrygga klyftan. Den andra är en brist på arbetskraft – industrisektorerna är inte attraktiva för ungdomar (som lämnar området), och för befintliga arbetstagarna går i pension.

NMS ERUF-program ska bidra till att skapa samverkan och har ambitionen att möta kompetensförsörjningsbehov inom näringslivet och inom de områden som identifieras i analysen av Norra Mellansveriges utmaningar. Matchningen på arbetsmarknaden i Norra Mellansverige är god sett till om man har rätt utbildningsnivå för det yrke man har, drygt 85 procent har rätt utbildningsnivå för sitt yrke. Det finns dock drygt 11 procent som har en högre utbildning än vad yrket kräver, en väsentligt högre andel än de som har en för låg utbildning. För att klara den framtida kompetensförsörjningen, med en demografisk struktur med allt färre i arbetsför ålder per pensionär, barn och ungdom, är en stor utmaning hur man ska få den stora lågutbildade utrikesfödda gruppen i arbete.

⁹ Företagens villkor och verklighet

Den låga utbildningsnivån bidrar till en lägre kapacitet för innovation och omställning i näringslivet samt ser man stora utmaningar med att det är brist på spetskompetenser i SMF för att möta omställningen. Strukturomvandling och teknisk utveckling skapar nya kunskapskrav och förändrade yrken och det skapar därmed en efterfrågan på kompetens och arbetskraft som inte tidigare funnits i NMS. Den starka könssegregationen på arbetsmarknaden begränsar tillväxten i och med att individer väljer utbildning och sysselsättning enligt normer snarare än fallenhet, detta innebär att perspektiven blir snäva snarare än att de vidgas av nya infallsvinklar.

NMS har förlorat fler arbetstillfällen än det nationella genomsnittet, då tillväxten av högkvalificerade arbetstillfällen inom industrin inte motsvarat förlusten av lågkvalificerade arbetstillfällen. Det bör givetvis noteras att en del av de högkvalificerade tjänsterna uppstår i den kunskapsintensiva tjänstesektorn som stödjer industrin. Dock förefaller inte ökningen i denna sektor motsvara de försvunna arbetstillfällena. Det finns behov av regionala initiativ för att möjliggöra ett nytt regionalt kompetensförsörjningssystem, som råd och plattformar som kan bidra till utvecklingen av nya utbildningar, metoder för livslångt lärande och valideringsmodeller i näringslivet.

Norra Mellansverige behöver öka möjligheterna för att yrkesverksamma ska ha möjlighet att vidareutbilda sig för att matcha de nya behoven som styr humankapitalet och skapa ett näringsliv och en arbetsmarknad som är mer attraktiv för kvinnor såväl män och en ökad jämställdhet och mångfald. Norra Mellansverige ser behoven av att öka möjligheterna till utveckling av utbildningssystemen genom europeiskt samarbete till exempel genom ERASMUS+.

Utmaning 5: Klimatförändringar/Grön omställning

Med anledning av den demografiska strukturen och klimatförändringarna har näringslivet i NMS stora behov av att arbeta med insatser för omställning. Den gröna omställningen av näringslivet är avgörande för att NMS ska kunna möta avgörande samhällsutmaningar. I NMS kommer omställningen att innebära stora utmaningar och behov. Det kan handla om allt från stora tekniksprång till systematiskt förbättringsarbete för ökad process-, energi- och resurseffektivitet. Det finns dock stora möjligheter och regionens industri, med avancerade och resurseffektiva material, kan vara en möjliggörare för koldioxidsnål ekonomi i globalt. (NMS strategin industriell omvandling)

Företagen kan behöva upprätta färdplaner för klimatneutrala verksamheter, minska utsläppen av fossilbaserade växthusgaser och effektivisera sin resursanvändning och minska utsläppen av fossilbaserade växthusgaser samt utveckla hållbara lösningar som är förenliga med goda arbetsvillkor. Den sociala ekonomin bidrar med nya lösningar för att möta de samhällsutmaningar vi står inför och är ofta förenliga med de globala målen i Agenda 2030. Norra Mellansverige ser behov av nya lösningar och innovationer, d.v.s. sociala innovationer.

Norra Mellansverige ser potentialen för en ökad energieffektivisering i företag som bidrar till att minska regional miljöbelastning och stärker konkurrenskraften i SMF. Norra Mellansverige har goda förutsättningar för en ökad användning av förnybar energi och en specialisering på det skulle bidra till en ökad diversifiering av näringslivet. Under kommande period ska Norra Mellansverige bidra till att länen i princip ska bli fossil oberoende. ¹⁰

NMS smart specialisering¹¹

Norra Mellansverige har under ett antal år arbetat över de geografiska länsgränserna i projekt med fokus på Smart specialisering. Smart industri I & II, och Smart specialisering i Norra Mellansverige. Det finns inte en gemensam strategi utan arbetet baseras på tre strategier på NUTS 3 nivå. Smart

¹⁰ OBS kolla klimat/energiplaner NMS/LSST

¹¹ Under 2018 framställde David Paulsson en rapport för Norra Mellansveriges arbete med Smart specialisering som också varit ett av underlagen för den gemensamma strategin för industriell omvandling. Den pekade också ut de utmaningar och behov som finns i NMS för att utveckla och operationalisera det gemensamma arbetet med Smart specialisering. Dessa stämmer överens med de utpekade utmaningarna och behov i Norra Mellansverige i detta program.

specialisering kan beskrivas som ett arbetssätt för att kraftsamla för innovation och tillväxt inom de områden där det finns störst potential. Ett område kan t.ex. vara att lösa samhällsutmaningar. Det finns dock likheter och potential för samverkan mellan länens styrkeområden som i många fall påminner som varandra. För att hantera de här utmaningarna uppfattar Norra Mellansverige att det finns en möjlighet att samordna de individuella strategierna i regionens tre län bättre för att utveckla variationen och uppmuntra mer specifika och underutnyttjade domäner (t.ex. digitala välfärdstjänster, skogsbaserad bioekonomi) och öka de offentlig-privata investeringsinitiativen i hela regionen. Det finns också en möjlighet att bygga upp innovationskapacitet hos små och medelstora företag genom att stimulera bättre kopplingar mellan ledande, stora företag och små och medelstora företag, och bygga upp samarbetande innovationsplattformar som möter utmaningar – och för samman olika sektorer och aktörer (t.ex. universitet, offentliga organisationer, forskningsparker, kluster och företag).

Dalarna

I Dalarnas agenda för smart specialisering utgår prioriteringarna från näringslivets styrkor, existerande kluster och samhällsaktörer, som får stöd från Högskolan i Dalarnas forskningsprofiler, men även från resurser från andra lärosäten. Agendan kan på olika sätt kvalificera sig i internationella samarbeten och attrahera forsknings- och innovationsresurser. För att lyckas med det krävs att aktörer mobiliserar sig, identifierar behov och samhällsutmaningar, samt visar att det finns kapacitet till att bidra med lösningar i samarbete med andra parter. Dalarna har utfört smart specialiseringsarbetet med fyra kunskapsområden: Avancerad industri, innovativ upplevelseproduktion, energieffektivt samhällsbyggande, samt hälsa och välfärd.

Värmland

Värmlands forsknings- och innovationsstrategi för smart specialisering 2015–2020 ska fungera som ett verktyg för hållbar utveckling och tillväxt i Värmland. Målet är att strategin ska vara en angelägenhet för alla nyckelgrupper i Värmland som arbetar med innovation inom Värmlands specialiseringar, men även för aktörer på andra håll i Sverige, i Europa och globalt. Värmland satsar på värdeskapande tjänster, skogsbaserad bioekonomi, digitalisering av välfärdstjänster, avancerad tillverkning och komplexa system, naturen, kulturen och regionens digitaliserade upplevelser, samt systemlösningar med solel.

Gävleborg

Målet med smart specialisering i Gävleborg är att få en kraftsamling bland regionala aktörer bakom de regionala styrkeområden där Gävleborg har unika eller särskilt utmärkta förutsättningar, kompetenser och färdigheter. Styrkeområdena är: Materialteknologi och hållbar produktion, bioekonomi, smarta hållbara städer och samhällen, hållbart och inkluderande arbetsliv, samt digitala tjänster och processer.¹²

Lärdomar

En rad lärdomar har dragits och resulterat i nya kunskaper, bland annat behovet av att arbeta med förstudier för att nå bättre resultat samt vikten av att integrera hållbarhetsaspekter i programlogiken. Den tematiska utvärderingen pekar på att projekt i Norra Mellansverige ofta ha haft en sämre projektlogik än i andra program och att programmet därmed haft en sämre möjlighet att bidra till en ökad konkurrenskraft i företagen. För att åtgärda det förespråkar utvärderingen att fler satsningar ska föregås av förstudier. Hade föregående programperiod haft som standard att jobba med förstudier ser utvärderingen att det troligen lett till en bättre insikt om förutsättningarna för genomförandet, en bättre projektlogik samt en bättre förankring av projektidén hos samtliga projektparter.¹³

Grundläggande krav för att erhålla finansiering från regionalfonden är att projekten bidrar till långsiktiga och positiva effekter i enlighet med programmets mål. Många projekt som drivs är sk

¹² Uppföljning av smart specialisering. En uppföljningsmodell för Region Dalarna, Region Gävleborg och Region Värmland, sid 4

¹³ Portföljanslys Regionalfonden, Norra Mellansverige 2019, s 9

pärlandsprojekt men det finns ändå behov av insatser som syftar till att ta bättre tillvara på resultaten genom att bland annat arbeta med aktivt ledarskap, mandat, styrgruppernas sammansättningar och tidig involvering av utvärdering. Sådana insatser borde ge bättre förutsättningar för implementering i ordinarie verksamhet och underlätta arbetet med att säkra resultat och långsiktiga effekter i företagen. I Norra Mellansverige har det pågått ett arbete med att synliggöra vad projekten har bidragit till genom att identifiera ett antal olika nyttor bortom indikatorer och mätetal. Insatser i regionalfonden syftar ofta till en långsiktig strukturförändring vilket innebär en utmaning att utvärdera vid projektets slut.¹⁴

Koppling till andra fonder och program

NMS och det kommande ERUF programmet 2021-2027 måste tydligare koppla till alla relevanta politikområden inklusive dess olika program och instrument. Detta gäller sammanhållningspolitikens olika program och instrument där NMS som NUTS II regionen ska delta för att öka verkningsgraden, internationaliseringen och kopplingen till forskning och Innovation genom bl.a. Horizon men också genom att medverka i nationella satsningar för forskning och utveckling genom bl.a. satsningar från Naturvårdsverket, VINNOVA, Tillväxtverket och Energimyndigheten. Strukturella omställningar kräver en helhetssyn dels på de olika typer av insatser och stöd som krävs, men också en smartare uppväxling av egna resurser och medel kopplat till ERUF 2021-2027. Detta synsätt kallar NMS "Financial alignment" och kommer att kräva en starkare omvärldsbevakning, ett mer strategiskt nyttjande av bl.a. ERUF, ESF+, InterReg NO/SE, InterReg Östersjön och InterReg Europé kopplat till nationella och EU insatser för entreprenörskap, forskning och innovation samt klimat- och miljörelaterade satsningar.

Administrativ kapacitet och genomförande

NMS har genom sina tre regionala tillväxtfunktioner inom ramen för Region Dalarna, Värmland och Gävleborg tillgång till sammanlagt cirka 70 strategier/expertter och handläggande personal med spetskompetens inom administrativa stödprocesser. Ett antal transregionala expertnätverk finns redan på plats såsom t.ex. expertnätverket för smart specialisering som har betytt och kommer att betyda mycket för att ha kritisk massa och kunna agera både synkroniserat över länsgränser, nationellt och internationellt såsom t.ex. på EU-nivå genom bl.a. de två brysselkontoren. Andra tematiska expertnätverk som deltar i framskrivningen av ERUF 2020-2021 är baserade på tematiken hållbarhet/grön omställning, näringsliv och entreprenörskap inklusive social innovation, regionala utvecklingsstrategier, effektiv administration och uppföljning med stöd av en nybildad analysgrupp. För att förenkla och effektivisera samt höja kvalitét i projekt samt koppla dessa till andra satsningar och fonder vill NMS skapa en NMS personbemannad plattform under hela programperioden inspirerat av bl.a. Östra Mellansverige. Det kommer att öka den administrativa kapaciteten och styrningen samt uppföljningen av framtida satsningar och gynna verkningsgraden av hela den kommande projektportföljen för ERUF 2021-2027.

¹⁴ Sid 10